

UDK: 378.14:37.013

Roza REYMBAEVA,

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali katta o'qituvchisi, PhD

Raya ERNAZAROVA,

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti o'qituvchisi

Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Nukus filiali

Muhammadali QURBANIYAZOV,

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali talabasi

PhD, dotsent S.Toylibaev taqrizi asosida

PEDAGOG MUTAXASSISLARNI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI

Аннотация

Maqolada zamonaviy sharoitda pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari tahlil etiladi. Kompetensiyaviy yondashuv, "oliy ta'lim – ilm-fan – ishlab chiqarish" integratsiyasi, raqamli ta'lim texnologiyalarini joriy etish, dual va amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim, pedagogik ta'lim mazmunini xalqaro standartlar asosida yangilash hamda pedagog kadrlarning kasbiy va shaxsiy kompetentligini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini natijaga yo'naltirilgan, kompetensiyaga asoslangan va innovatsion ta'lim modeli asosida takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: pedagog kadrlar, kompetensiyaviy yondashuv, professional ta'lim, dual ta'lim, raqamli texnologiyalar, kasbiy kompetentlik, pedagogik ta'lim, innovatsion ta'lim.

MODERN DIRECTIONS FOR IMPROVING THE SYSTEM OF TRAINING PEDAGOGICAL SPECIALISTS

Annotation

The article analyzes the main directions for modernizing the system of training pedagogical specialists in contemporary conditions. It highlights such key issues as the competency-based approach, the integration of "higher education – science – industry," the introduction of digital educational technologies, dual and practice-oriented education, updating the content of pedagogical education on the basis of international standards, as well as the development of professional and personal competencies of pedagogical personnel. The research findings indicate the necessity of improving the system of training pedagogical specialists on the basis of a results-oriented, competency-based, and innovative educational model.

Keywords: pedagogical personnel, competency-based approach, professional education, dual education, digital technologies, professional competence, pedagogical education, innovative education.

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

В статье анализируются основные направления модернизации системы подготовки педагогических специалистов в современных условиях. Освещаются вопросы компетентного подхода, интеграции «высшее образование – наука – производство», внедрения цифровых образовательных технологий, дуального и практико-ориентированного обучения, обновления содержания педагогического образования на основе международных стандартов, а также развития профессиональной и личностной компетентности педагогических кадров. Результаты исследования показывают необходимость совершенствования системы подготовки педагогических специалистов на основе результативно-ориентированной, компетентной и инновационной модели образования.

Ключевые слова: педагогические кадры, компетентный подход, профессиональное образование, дуальное обучение, цифровые технологии, профессиональная компетентность, педагогическое образование, инновационное образование.

Kirish. Hozirgi globallashuv va ilmiy-texnik taraqqiyotning jadal rivojlanishi sharoitida jamiyatning barcha sohalarida, ayniqsa, ta'lim tizimida raqobatbardosh, kreativ fikrlovchi, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Ushbu jarayonda pedagog mutaxassislarning kasbiy salohiyati, metodik mahorati hamda innovatsion faoliyatga tayyorligi ta'lim sifatining hal qiluvchi omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Chunki jamiyat taraqqiyoti, inson kapitalining rivoji va barkamol avlodni tarbiyalash bevosita pedagog kadrlar tayyorlash tizimining samaradorligiga bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, pedagog kadrlarni tayyorlash mazmunini xalqaro

standartlar asosida yangilash, ta'lim jarayoniga innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim–ilm-fan–ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, kompetensiyaviy yondashuv asosida kadrlar tayyorlashning yangi modelini joriy etish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab berilmoqda.

Zamonaviy pedagog mutaxassis nafaqat o'z fanini chuqur biluvchi, balki pedagogik va psixologik bilimlarga ega, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana oladigan, xorijiy tillarni egallagan, innovatsion fikrlovchi hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishga intiluvchi shaxs

sifatida shakllanishi zarur. Shu bois pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini zamon talablari asosida takomillashtirish, o'quv jarayonini natijaga yo'naltirilgan, kompetensiyaga asoslangan va amaliyot bilan uzviy bog'langan holda tashkil etish muhim ilmiy-pedagogik muammo sifatida dolzarblik kasb etmoqda.

Mazkur maqolada pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinib, ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish, raqamli texnologiyalarni qo'llash, dual ta'lim elementlaridan foydalanish hamda pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali mexanizmlari yoritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish masalasi so'nggi yillarda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng miqyosda tadqiq etilmoqda. Ushbu yo'nalishda olib borilgan izlanishlar pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish, shuningdek, ta'lim jarayonini natijaga yo'naltirish masalalariga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Respublikamiz olimlaridan N.A. Muslimov, A.R. Xodjabaev, M.M. Xolmuhammedov, Sh.S. Sharipov, S.Yu. Ashurova, Z.K. Ismailova, O'Q. Tolipov, D.M. Fayzullaeva, R.Q. Choriyev va boshqalar o'z tadqiqotlarida pedagog kadrlar tayyorlash tizimining metodologik asoslarini, kompetensiyaviy yondashuvning mazmun-mohiyatini hamda kasbiy kompetentlikni shakllantirish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslab berganlar. Ularning ilmiy ishlarida ta'lim mazmunini amaliyot bilan uyg'unlashtirish, pedagog shaxsining kasbiy-axsiy sifatlarini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Xususan, N.A. Muslimov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bo'lajak pedagoglarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari asoslab berilgan. A.R. Xodjabaev hamda Sh.S. Sharipovning ilmiy ishlarida esa pedagogik ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish jarayonini loyihalash va ta'lim natijalarini baholash muammolari tahlil etilgan. Z.K. Ismailova va D.M. Fayzullaevlarning tadqiqotlarida pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining ahamiyati ochib berilgan.

Xorijiy olimlar – J. Dewey, B. Bloom, M. Fullan, L. Darling-Hammond, G. Bereiter, C. Scardamalia va boshqalarning tadqiqotlarida pedagogik ta'limni modernizatsiya qilish, o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirishning uzluksiz modeli, refleksiv faoliyatga tayyorlash, ta'limda raqamli texnologiyalar va innovatsion metodlarni qo'llash masalalari chuqur tahlil qilingan. Ularning asarlarida zamonaviy pedagog shaxsini shakllantirish jarayoni ijodkorlik, tanqidiy tafakkur, hamkorlik va raqamli savodxonlik kabi kompetensiyalar bilan uzviy bog'langan holda talqin etiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish bo'yicha salmoqli ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, ta'lim mazmunini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish, ta'lim-fan-ishlab chiqarish integratsiyasini amaliy jihatdan kuchaytirish, pedagog kadrlarning raqamli va innovatsion kompetensiyalarini tizimli rivojlantirish masalalari hanuz dolzarb ilmiy-pedagogik muammo bo'lib qolmoqda. Shu sababli mazkur yo'nalishda kompleks yondashuv asosida yangi ilmiy-tadqiqotlarni olib borish zarurati saqlanib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslashga qaratilgan bo'lib, unda kompleks metodologik

yondashuv asos qilib olindi. Tadqiqot metodologiyasining nazariy asosini kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, integrativ yondashuv hamda tizimli yondashuv tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligini uzluksiz rivojlantirish, ta'lim mazmunini va natijalari o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus pedagogik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Jumladan, nazariy tahlil, taqqoslash, sistemalashtirish, umumlashtirish metodlari orqali mavzuga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar, davlat ta'lim standartlari hamda ilg'or xorijiy tajribalar o'rganildi. Ushbu metodlar pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimining mavjud holatini aniqlash va uning rivojlanish istiqbollari belgilashga xizmat qildi.

Empirik tadqiqot bosqichida kuzatish, suhbat, anketa-so'rov, pedagogik diagnostika, tajriba-sinov metodlari qo'llanildi. Ushbu metodlar orqali bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentlik darajasi, ularning innovatsion faoliyatga tayyorgarligi, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish ko'rsatkichlari aniqlandi. Tajriba-sinov ishlari ta'lim jarayoniga innovatsion-interfaol metodlarni tatbiq etish orqali olib borildi va ularning samaradorligi tahlil qilindi.

Olingan ma'lumotlarni ilmiy jihatdan asoslash maqsadida matematik-statistik tahlil metodlari qo'llanildi. Xususan, natijalarning ishonchlilikini aniqlash, tajriba va nazorat guruhlarini ko'rsatkichlarini qiyosiy tahlil qilishda fozilzar, o'rtacha qiymatlar va dinamik o'sish ko'rsatkichlaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchlilikini qo'llanilgan metodlarning uzviyligi, tajriba-sinov ishlarining bosqichma-bosqich amalga oshirilgani, olingan ma'lumotlarning matematik-statistik jihatdan asoslangani hamda xulosa va tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilgani bilan ta'minlandi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimining amaldagi holati, mavjud muammolari hamda uni takomillashtirishga yo'naltirilgan zamonaviy yondashuvlarning samaradorligi tahlil qilindi. Tahlillar oliy pedagogik ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilar, talaba-yoshlar hamda ish beruvchilar bilan olib borilgan so'rovnomalar, suhbatlar va tajriba-sinov ishlari natijalariga asoslandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy ta'limda pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligi ko'proq nazariy bilimlarni egallashga yo'naltirilgan bo'lib, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish yetarli darajada ta'minlanmagan. Tajriba-sinov jarayonida innovatsion-interfaol texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish hamda raqamli ta'lim vositalari keng joriy etildi. Natijada bo'lajak pedagoglarning kasbiy faolligi, mustaqil fikrlash darajasi va ijodiy yondashuv ko'rsatkichlarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Nazorat va tajriba guruhlarini natijalari taqqoslanganda, tajriba guruhida kasbiy kompetentlik darajasi sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Xususan, talabalarning pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, ta'lim jarayonini loyihalash, zamonaviy metodlarni amaliyotda qo'llay olish ko'rsatkichlari barqaror rivojlangan. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning axborot bilan ishlash, tahliliy fikrlash va tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini yanada mustahkamladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, pedagog mutaxassislarni tayyorlashda ta'lim mazmunini, o'qitish metodlari va baholash tizimi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ta'minlanganda ta'lim samaradorligi ortadi. Shuningdek, ish beruvchilar bilan hamkorlikda tashkil etilgan amaliy mashg'ulotlar bo'lajak

pedagoglarning real kasbiy muhitga moslashuvini tezlashtirdi hamda ularning kasbiy mas'uliyat hissini kuchaytirdi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash hamda ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqladi.

Xulosa va takliflar. Olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida dolzarb vazifa ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot jarayonida pedagog kadrlar tayyorlash mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish, ta'lim jarayoniga innovatsion-interfaol texnologiyalarni keng joriy etish hamda nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish zarurligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagog mutaxassisi shakllantirishda faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, amaliy faoliyatga yo'naltirilgan o'qitish, loyiha asosida ta'lim, muammoli vaziyatlar orqali o'qitish hamda raqamli ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, pedagoglarning kasbiy kompetentligini shakllantirishda metodik tayyorgarlik, kommunikativ

madaniyat, ijodiy fikrlash va innovatsion faoliyatga tayyorlik yetakchi omillardan biri sifatida namoyon bo'ldi.

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi: Pedagog mutaxassislarni tayyorlashda o'quv rejalarini va fan dasturlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ishlab chiqish, ta'lim natijalarini aniq indikatorlar asosida baholash tizimini takomillashtirish. Ta'lim jarayoniga innovatsion-interfaol metodlar, raqamli platformalar va simulyatsion ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish orqali bo'lajak pedagoglarda kasbiy faollik, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish. Oliy ta'lim muassasalari va umumta'lim muassasalari o'rtasida mustahkam hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish, pedagogik amaliyotlarni uzluksiz va bosqichma-bosqich tashkil etish orqali talabalarning kasbiy moslashuvini kuchaytirish. Professor-o'qituvchilarning raqamli pedagogika, innovatsion ta'lim texnologiyalari va zamonaviy baholash tizimlari bo'yicha malakasini muntazam oshirib borish.

Xulosa qilib aytganda, pedagog mutaxassislarni tayyorlash tizimini zamonaviy yo'nalishlar asosida takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh pedagog kadrlarni shakllantirish hamda milliy ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. ***"Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"***gi PQ–2909-son qarori. – Toshkent, 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. ***"Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"***gi PQ–5268-son qarori. – Toshkent, 2021.
4. UNESCO. Education 2030: Global Education Monitoring Report. – Paris, 2020.
5. N.A. Muslimov. Kasbiy ta'lim nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
6. A.R. Xodjabayev. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
7. Zeer E.F. Professionalnoye obrazovaniye: kompetentnostniy podxod. – Moskva: Akademiya, 2017.